

ASSER
INSTITUTE
Centre for International & European Law

UNIVERSITY OF AMSTERDAM

Abordarea discursului de incitare la ură în dreptul Uniunii

Lector invitat al Academiei de Drept European (ERA)
Seminar dedicat practicienilor din domeniul juridic
„Aplicarea legislației europene privind combaterea discriminării”

Dr. Uladzislau Belavusau
Marți, 18 oct. 2022 - București, România

Cu finanțare în cadrul Programului „Drepturi, egalitate și cetățenie 2014-2020” al Comisiei Europene.

© Uladzislau Belavusau (2022)

1

Agenda zilei

- 1) Libertate de exprimare v. discurs de incitare
- 2) Legislația SUA
- 3) Legislația Consiliului Europei
- 4) Dreptul Uniunii
 - Legislația primară și secundară;
 - Forme de discriminare;
 - *Feryn* (2008), *Asociatia ACCEPT* (2013) și *NH* (2020).
- 5) Concluzii
 - Poziționarea discursului de incitare la ură în dreptul Uniunii

© Uladzislau Belavusau (2022)

“Discursul de incitare la ură”	Legislația SUA	Legislația Consiliului Europei	Dreptul Uniunii	Concluzii
--------------------------------	----------------	--------------------------------	-----------------	-----------

2

DEFINIȚIA DISCURSULUI DE INCITARE LA URĂ

- Discursul de incitare la ură constă în comunicare verbală și nonverbală care implică o ostilitate direcționată către anumite grupuri sociale.
- În majoritatea situațiilor, acest gen de discurs are ca obiect:
 - Rasa;
 - Etnia (rasism, xenofobie, antisemitism, etc.);
 - Gen (sexism, misoginism);
 - Orientarea sexuală (homofobie, transfobie);
 - Vârsta (ageism);
 - Disabilități (abilitismul), etc.

Pentru mai multe detalii, consultați Uladzislau Belavusau, [Hate Speech](#), *Max Planck Encyclopedia of Comparative Constitutional Law* (Oxford University Press, 2017).

© Uladzislau Belavusau (2022)

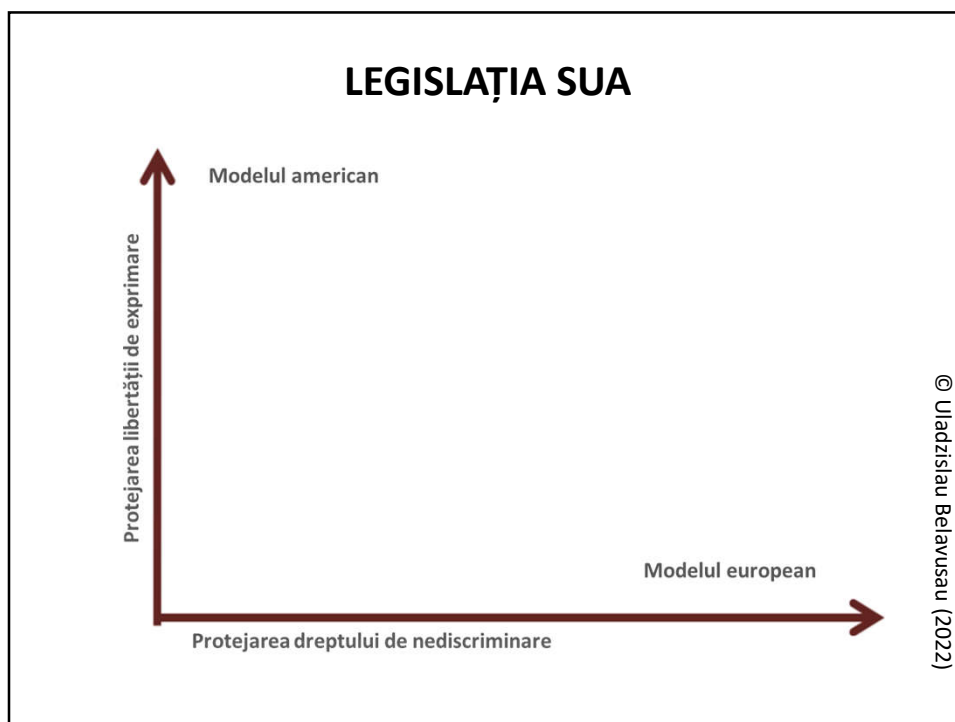
3

LIBERTATEA DE EXPRIMARE: APLICABILITATE ȘI LIMITE

© Uladzislau Belavusau (2022)

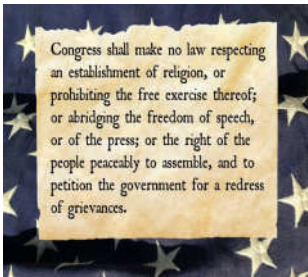
4

5

LEGISLAȚIA SUA

Primul amendament

Congresul nu trebuie să adopte vreo lege care să respecte principiile unei anumite religii sau să interzică exercitarea liberă a acesteia sau care să diminueze libertatea de exprimare sau a presei, sau dreptul poporului de a se aduna în mod pașnic și de a adresa petiții guvernului pentru remedierea nemulțumirilor.

Curtea supremă a SUA

- 1952: *Beauharnais* (defăimare, Chicago);
- 1969: *Brandenburg* (Ku Klux Klan, Ohio);
- 1978: *Collin v. Smith* ("Skokie");
- 1992: *R.A.V.* (St. Paul, Minnesota);
- 2011: *Snyder v. Phelps* (Biserica Baptistă din Wesboro).

© Uladzislau Belavusau (2022)

6

LIBERTATEA DE EXPRIMARE ÎN EUROPA

LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ

- Tradiții constituționale;
- Înalte curți;
- Conceptul de *democrație militantă*

CONSILIUL EUROPEI

- Art. 10 CEDO +
instrumente juridice
neobligatorii (*soft law*).

UNIUNEA EUROPEANĂ

- Tratatul privind
Uniunea Europeană
- Carta?
- Legislația secundară?
- Curtea de Justiție?

© Uładzislau Belavusau (2022)

7

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

ART. 10: LIBERTATEA DE EXPRIMARE

1. Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.
2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni care sunt prevăzute de lege și care, într-o societate democratică, constituie măsuri **necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea tulburărilor civile și a infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidentiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.**

© Uładzislau Belavusau (2022)

8

Jurisprudența CEDO

- Jurisprudența veche + dosarele „turcești”;
- Dosare din 2008: *Soulas & alții v. Franța* (discurs de incitare la ură împotriva migranților), *Leroy v. Franța* (apologia terorismului), *Balsyte-Lideikiene v. Lituania* (discurs istoricist);
- 2009: *Féret v. Belgia* (context politic);
- 2012: *Vejdeland v. Suedia* (homofobie);
- 2012: *Aksu v. Turcia* (antițigănist);
- 2015: *Dieudonné* (anti-semitism).

© Uładzisiau Belavusau (2022)

9

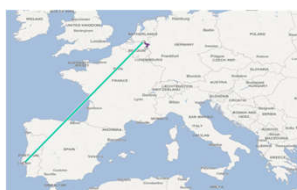
LEGIslația PRIMARĂ A UE: DE LA MAASTRICHT LA LISBON

Art. 2 – TEU:

Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.

Art. 6 – TEU

- Carta Drepturilor Fundamentale a UE;
- CEDO și aderarea UE la mecanismul Strasbourg;
- Tradițiile constituționale comune statelor membre ca principii generale a dreptului Uniunii.

Art 19 (1) – TFEU (ex. Art. 13, CE)

Art. 19 (1), TFEU (ex Art. 13 EC)
[...] Consiliul [...] cu consimțământul Parlamentului European poate lua măsuri adecvate pentru a combate discriminarea pe baza originii etnice sau rasiale, a religiei sau credinței, handicapului, vârstei sau orientării sexuale.

+ dimensiunea externă UE + evoluțiile legislației secundare a UE.

© Uładzisiau Belavusau (2022)

10

DE LA TRATATUL DE LA AMSTERDAM (1997)

Art. 157 din TFUE:
(fostul Art. 119 din CEE / 141 CE)

+

+ [noile dispoziții] Art. 19 – TFUE
(Art. 13, CE în 1997)

“1. Fiecare stat membru asigură aplicarea principiului egalității de remunerare între lucrătorii de sex masculin și cei de sex feminin, pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare.

“1. [...] Consiliul [...] poate lua măsurile necesare în vederea combaterii oricărei discriminări bazate pe sex, rasă sau origine etnică, pe religie sau convingeri, pe handicap, vârstă sau orientare sexuală...”

© Uladzislau Belavusau (2022)

11

LEGIslație SECUNDARĂ UE APLICABILĂ: PREZENTAREA DIRECTIVELOR PRIVIND EGALITATEA

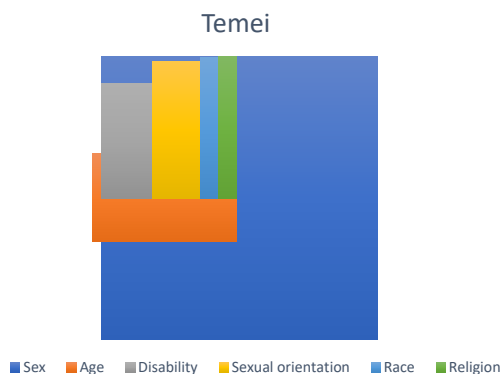
Sex	Rasă și Origine etnică	
<p>Directiva 2006/54/CE (adică Directiva privind „egalitatea de tratament” sau „egalitatea de gen/sex”)</p>	<p>Directiva 2000/43/CE (adică „Directiva privind egalitatea rasială” sau „DER”)</p>	+
<p style="text-align: center;">Religie, disabilități, vârstă și orientare sexuală</p>		<p style="text-align: center;">DECIZIA-CADRU 2008/913/JAI A CONSILIULUI din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal</p>
<p style="text-align: center;">Directiva 2000/78/CE (adică „Directiva-cadru privind egalitatea” sau „DCE”)</p>		

© Uladzislau Belavusau (2022)

12

TENDINȚE ȘI TEME MAJORE DE LA ADOPTAREA DIRECTIVELOR PRIVIND EGALITATEA DIN 2000

1. Temeiurile de discriminare sunt disproporționate în jurisprudența CJUE

© Uladzislau Belavusau (2022)

13

TENDINȚE ȘI TEME MAJORE DE LA ADOPTAREA DIRECTIVELOR PRIVIND EGALITATEA

2. Domeniul de aplicare material inconsecvent al Directivelor privind egalitatea (DER & DCE)

Temei	Rasă	Religie	Handicap	Vârstă	Orientare sexuală	Gen
Locuri de muncă și formare profesională	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Studii	Da	Nu	Nu	Nu	Nu	
Bunuri și servicii	Da	Nu	Nu	Nu	Nu	Da
Protecție socială	Da	Nu	Nu	Nu	Nu	Da

© Uladzislau Belavusau (2022)

14

TENDINȚE ȘI TEME MAJORE DE LA ADOPTAREA DIRECTIVELOR PRIVIND EGALITATEA ÎN 2000

3. Procedurizarea legislației UE privind egalitatea

Art. 7(2) DER & 9(2) DCE:

Statele membre asigură ca **asociațiile, organizațiile sau persoanele juridice** care au [...] interesul legitim să asigure că dispozițiile prezentei directive sunt respectate, să poată iniția, în numele sau în sprijinul reclamantului, cu aprobarea sa, orice procedură judiciară și/sau administrativă prevăzută, în vederea respectării obligațiilor care decurg din prezenta directivă.

Art. 13 DER (→ „Organisme de promovare a egalității”):

Statelor membre trebuie să dispună de un **organism sau organisme pentru promovarea tratamentului egal** pentru toate persoanele, fără discriminare pe bază de rasă sau origine etnică. Aceste organisme pot face parte din agențiile naționale însărcinate cu apărarea drepturilor omului sau cu asigurarea drepturilor individuale.

© Uładzisiau Belavusau (2022)

15

FORME DE DISCRIMINARE

Începând cu anul 2000, a apărut o nouă generație

- ✓ Discriminare directă;
- ✓ Discriminare indirectă;
- ✓ Hărțuire;
- ✓ Instigare la discriminare.

**RESPECT
DIFFERENCES**

AGAINST DISCRIMINATION

Disabilities, Nationality, Gender, Language, Religion, Belief, Marital Status,
Age, Sexual Orientation, Ethnic Origin. Social Origin or any other status;

© Uładzisiau Belavusau (2022)

16

PRIMUL DOSAR CJUE PENTRU „DISCURS DE INCITARE LA URĂ”: Dosarul C-54/07 Feryn [2008]

- „În afară de acești marocani, nimeni nu a mai răspuns la anunțul nostru de două săptămâni, dar noi nu căutăm marocani. Clienților noștri nu le plac marocanii. Aceștia trebuie să instaleze porți automate în locuințe private, adesea în vile, iar clienții nu vor să-i primească în casă” (*De Standaard*)
- ‘*Centrum voor gelijkheid van kansen*’ – *Arbeidsrechtbank* (Centrul pentru egalitatea de șanse - Tribunalul pentru litigii pe dreptul muncii) – CEJ
- „Prin anunțarea publică a acestei intenții [...], angajatorul de fapt exclude acești candidați de la recrutare și din activitatea sa”. Angajatorul nu doar vorbește despre discriminare, dar o și practică. El nu spune niște cuvinte, ci are un „discurs”.
- Opinia AG Maduro
- Discriminare directă/indirectă? = Art. 2 (2) DER (Directiva 2000/43/CE a Consiliului de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică)

© Uładzisiau Belavusau (2022)

17

C-81/12 Asociația ACCEPT v. CNCD (2013)

Părțile

„Reclamantul”

- Publicație pentru drepturile LGBT.
- Lobbyist important pentru dezincriminarea homosexualității în România.
- Organizare de evenimente LGBT (GayFest).

„Pârâtul”

- Un politician populist, G. Becali.
- Patronul echipei *Steaua*.
- Implicat în tranzacții imobiliare dubioase, parlamentare.

© Uładzisiau Belavusau (2022)

18

C-81/12 Asociația ACCEPT v. CNCD (2013)

Fapte:

Februarie 2010

„Nici dacă se desființează Steaua nu iau un homosexual la echipă!” Poate nu e homosexual. Și dacă e? În familia mea, nu e loc pentru homosexuali, iar [FC Steaua] e familia mea. (...) **Asta nu e discriminare: nimeni nu mă poate forța să lucrez cu cineva. Am și eu drepturi ca și ei și am dreptul să colaborez cu cine vreau eu.** Chiar și dacă mi-ar spune Dumnezeu în vis că e 100% sigur că jucătorul nu e homosexual și tot nu l-aș mai lua. S-au scris prea multe prin ziare despre faptul că e homosexual. (...) Putea fi cel mai mare scandalagiu, cel mai mare bețiv, dar dacă e homosexual nu vreau să știu nimic de el.”

Jucătorul respectiv **nu** a fost angajat la Steaua.

Pentru o analiză detaliată a acestui caz, consultați U. Belavusau, [A Penalty Card for Homophobia from EU Non-Discrimination Law](#), *Columbia Journal of European Law*, 21, 2, 2015.

© Uladzislau Belavusau (2022)

19

C-81/12 Asociația ACCEPT v. CNCD (2013)

Fapte:

Martie 2010

=> Hărțuire; Avertisment scris

• ACCEPT: Becali, decident „de jure”

• Steaua: Becali, angajatorul nu trebuie implicat

=> Discriminare directă

© Uladzislau Belavusau (2022)

20

C-81/12 Asociația ACCEPT v. CNCD (2013)

Implicații

Chiar și reprezentanții
non-de jure pot comite
acte de discriminare
directă

Extinderii definiției
nediscriminării - legal,
homofobia este discurs de
incitare la ură

ONG-urile pot invoca
comiterea unui act de
discriminare.

„El nu doar vorbește despre
discriminare, el chiar **comite
un act de discriminare**. El nu
spune niște cuvinte, ci are un
„discurs”.

- *Feryn* C-54/07 [2008] (text evidențiat)

© Uładzisiau Belavusau (2022)

21

C- 507/17, NH v. Associazione Avvocatura per i Diritti LGBTI – Rete Lenford (2020)

Părțile

„Reclamantul”

Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI –
Rete Lenford (denumită în continuare
„Associazione”), asociație de avocați.

„Pârâtul”

Avocat senior → “NH”.

Fapte:

- În cadrul unui interviu la radio, NH a declarat că nu ar angaja niciodată un homosexual și nici nu și-ar dori să beneficieze de serviciile unei astfel de persoane.
- Nu existau posturi vacante la momentul respectiv.

© Uładzisiau Belavusau (2022)

22

C- 507/17, NH v. Associazione Avvocatura per i Diritti LGBTI – Rete Lenford (2020)

Fapte:

→ Judecătoria din Bergamo.

Pretenții →

- Au fost solicitate daune-interese pentru prejudicii morale
- Dispoziția instanței - NH să publice decizia într-un cotidian național și să elaboreze un plan de acțiune pentru eliminarea discriminării din respectiva firmă de avocatură.

Două întrebări pentru CJUE:

- În primul rând, are *Associazione* capacitate procesuală pentru a putea introduce această acțiune în despăgubire?
- În al doilea rând, poate afirmația lui NH să facă obiectul dispozițiilor DCE, chiar dacă nu are legătură cu vreo procedură de procedură actuală sau avută în vedere?

© Uladzislau Belavusau (2022)

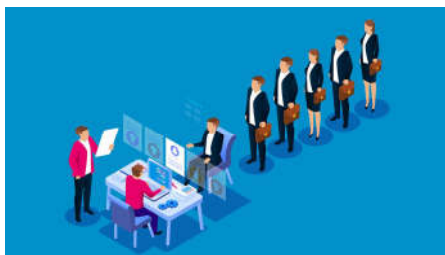
23

PRINCIPII DIRECTOARE:

CÂND AU AFIRMAȚIILE DISCRIMINATORII O LEGĂTURĂ SUFICIENT DE TEMEINICĂ CU „ACCESUL LA MUNCĂ” ÎN CONFORMITATE CU JURISPRUDENȚA INSTANȚEI?

- 1) Trebuie cercetate statutul și calitatea persoanei care face afirmațiile respective.
- 2) Trebuie avute în vedere natura și conținutul acestor afirmații.
- 3) Este, de asemenea, relevant contextul în care sunt făcute afirmațiile respective.
- 4) În cele din urmă, este important să se aibă în vedere măsura în care natura, conținutul și contextul declarațiilor făcute pot descuraja persoanele care aparțin grupului protejat să candideze pentru un loc de muncă la angajatorul respectiv.

LGBT – LGBTI – LGBTQ – LGBTIQ –
LGBTQI – LGBTQIAP???

© Uladzislau Belavusau (2022)

24

2000-2022: PROCEDURIZAREA LEGISLAȚIEI UE PRIVIND EGALITATEA

C-54/07 *Feryn* [2008]C-81/12 *Asociația ACCEPT*
[2013]C- 507/17, *NH v. Associazione
Avvocatura per i Diritti LGBTI – Rete
Lenford* (2020)

De ce este importantă această „capacitare” a organismelor de promovare a egalității și a ONG-urilor?

1. Cunoașterea inadecvată a posibilităților legale de solicitare a unor despăgubiri pe cale judiciară, frecvent combinată cu o cunoaștere imperfectă a limbajului procedural oficial (care afectează foarte des migranții);
2. Depreciere serioasă a sănătății fizice și mentale (în cazul persoanelor cu dizabilități);
3. Vârsta victimelor afectate (în cazul persoanelor tinere sau în vârstă);
4. Considerente religioase sau statutul de subordonare (de exemplu, femeile în unele familii islamice tradiționale); și
5. Teama de ostracizare publică, considerente legate de intimitate și siguranță (de ex. reclamanți LGBT);

© Uladzislau Belavusau (2022)

25

TRILOGIA LUXEMBURG

1C-54/07 *Feryn* (2008)

- Nu a fost implicat niciun reclamant.
- Vânzătorul/montatorul de uși belgian a declarat public că nu va angaja persoane de origine marocană.
- Curtea a considerat că acest „discurs” este de natură să descurajeze anumiți candidați de la a-și depune candidatura și, prin urmare, poate împiedica accesul acestora pe piața muncii - ceea ce constituie o discriminare directă în materie de recrutare.
- Discriminare directă constatată în absența unui reclamant interesat din partea minorității afectate.

2C-81/12 *Asociația ACCEPT v. CNCD* (2013)

- Patronul echipei Steaua a afirmat că nu ar accepta niciodată un jucător homosexual.
- Curtea a stabilit că o persoană juridică poate fi răspunzătoare dacă un reprezentant *non-de jure* al acesteia comite un act de discriminare directă.
- Curtea a constatat că ONG-urile pot introduce pretenții privitoare la acte de discriminare.

3C507/17, *NH v. Associazione Avvocatura per i Diritti LGBTI – Rete Lenford* (2020)

- Un avocat senior de la o firmă din Italia a declarat că nu ar angaja/lucra cu un coleg homosexual (nu existau posturi vacante la acel moment).
- Întrebarea este dacă o organizație locală LGBTI (o asociație de avocați) avea calitatea procesuală necesară pentru a introduce o acțiune în despăgubire → Curtea a concluzionat că acest lucru era permis în conformitate cu DCE.
- Pornind de la *Feryn* și *Asociația ACCEPT*, Curtea constată o discriminare directă astfel de declarații discriminatorii au influențat înscrierile la concurs pentru obținerea unui loc de muncă și accesul la piața muncii.

© Uladzislau Belavusau (2022)

26

VĂ MULȚUMESC PENTRU ATENȚIE!

Detalii de contact:

u.belavusau@asser.nl

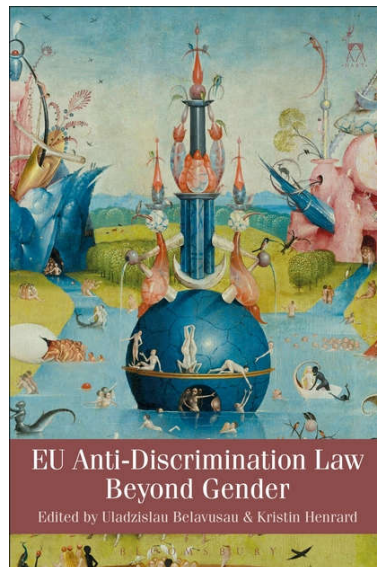
u.belavusau@uva.nl

Alte resurse:

U. Belavusau & K. Henrard (eds.), [*EU Anti-Discrimination Law Beyond Gender*](#), Hart (Oxford, 2018) →

U. Belavusau, [Hate Speech](#), *Max Planck Encyclopedia of Comparative Constitutional Law* (Oxford University Press, 2017).

U. Belavusau & N. Alkiviadou, [Rien Que Des Mots: Counteracting Homophobic Speech in European and U.S. law](#), *International Journal of Discrimination and the Law*, 21(4), 2021, pp.374-400.

© Uładzislau Belavusau (2022)